

Kommentarer til spillemiddelrundskrivet 2017; åpning for å gi midler til via ferrata

1. Generelt

Norges klatreforbund ønsker med dette å kommentere ett av formålene som er oppført under de fastsatte tilskuddsrammene for utendørs "klatreanlegg" i årets utgave av bestemmelsene om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet. Vi er tilfreds med at klatreførere og sikring av klatreruter er oppført som tilskuddsberettigete klatreanlegg utendørs. Derimot er vi svært skeptiske til at via ferrata også er tatt med som klatreanlegg. Etter vår oppfatning bør ikke via ferrataer kunne gis spillemidler, verken som idrettsanlegg (hovedfordelingens post 1.1/1.2) eller som anlegg for egenorganisert aktivitet (post 1.5). Hovedgrunnen til dette er at vi mener via ferrataer er dårlig egnet til å oppfylle spillemidlenes formål. Vi vil utdype og begrunne dette synspunktet i det følgende.

2. Spillemidlenes formål

I følge rundskrivet er hovedformålet med tilskuddene til anlegg for idrett og fysisk aktivitet å "legge til rette for at alle som ønsker det, skal ha mulighet til å delta i idrett eller drive egenorganisert fysisk aktivitet". I tillegg vises det til prioritering av barn og ungdom, personer med nedsatt funksjonsevne, anlegg i lokalmiljøet, anlegg som kan bidra til at fysisk inaktive personer kommer i aktivitet, samt anlegg som tilfredsstiller ungdommens behov for utfordring og variasjon.

3. Via ferrataer fungerer ikke som tilrettelegging for idrett eller egenorganisert friluftsliv

Vår påstand er at via ferrataer ikke svarer til noen av disse prioriteringene. Vi har nok ikke full oversikt over alle via ferrataer i Norge, men av de 15 eksisterende anleggene vi kjenner til er 13 basert på kommersiell drift i regi av private firmaer. En viktig årsak til dette er at via ferrataer typisk retter seg mot turister og brukere uten forutgående erfaring med å bevege seg i bratt fjell. Sikker bruk forutsetter dermed en anleggseier som kan holde kontinuerlig tilsyn og gi individuell vegledning til hver enkelt bruker.

Den typiske via ferrata-brukeren er altså ikke en lokalt boende idretts- eller friluftslivsutøver, men en tilreisende person som betaler for å få en engangsopplevelse. De fleste brukerne går med en betalt guide. Også der brukerne kan gå på egen hånd, krever eieren som regel en avgift for å bruke anlegget – til forskjell fra vanlige, utendørs klatrevegger og på bekostning av allemannsretten. Ut fra anleggenes karakter, bruksmønster og beliggenhet har via ferrata-anleggene form av tilrettelegging for opplevelsesbasert turisme, ikke for idrett eller egenorganisert friluftsliv. Slike anlegg bør eventuelt støttes som reiselivstiltak og ikke som anlegg for idrett eller fysisk aktivitet.

4. Via ferrataer kan ikke regnes som klatreanlegg

Å bruke en via ferrata krever spesialtilpasset sikkerhetsutstyr og kyndig veiledning i bruken av dette. Få brukere vil gå den samme via ferrataen flere enn en gang, og investerer ikke i eget utstyr. Sikkerheten blir basert på et teknisk anlegg, leid utstyr og guiding. Dette står i skarp kontrast til vanlig klatring, der sikkerheten baseres på egenferdighet, eget utstyr og egen situasjonsvurdering. Dette samsvarer med en filosofi NKF mener bør ligge som

hovedgrunnlag i alt friluftsliv: Vi tilrettelegger for opplevelser og sikkerhet gjennom opplæring og oppbygging av egenferdighet, ikke gjennom fysiske tiltak. Det gir færre naturinngrep, færre konflikter med allemannsretten og en mer robust sikkerhet.

Som anlegg for opplevelsesturisme vil en via ferrata ikke tjene til å fremme klatresport, men i verste fall til å forhindre det. I beste fall kan vi se en via ferrata som et friluftslivsanlegg i form av en sterkt tilrettelagt tursti i krevende terreng – men ellers har via ferrataene mer til felles med anlegg som faller under tivoliloven (se avsnitt 7).

På kommunalt og fylkeskommunalt nivå vil det være svært uheldig om et slikt formål skal konkurrere med anlegg for klatresport, altså klatrefelt, klatreførere, klatrehaller og buldreanlegg (post 1.1/1.2). Grunnet sikkerhetskravene (se avsnitt 6) er det også vanskelig å se at via ferrataer kan fungere som anlegg for egenorganisert aktivitet og berettigede tilskudd over post 1.5. Om de kan regnes som løypetiltak i fjellet (post 1.3) er mer åpent, men også dette er problematisk når de ikke kan være åpne for allmenn ferdsel.

5. Allmennheten får begrenset tilgang til via ferrata

Etter bestemmelsene for spillemiddeltilskudd plikter anleggseieren å holde anlegget åpent for allmenn, idrettslig virksomhet i 30 år. Det er også fastslått som et grunnleggende prinsipp at spillemidler ikke skal omdannes til fortjeneste for private, fortjenestebaserte aktører. Begge disse punktene er problematiske ut fra dagens etablerings- og driftsmønster for via ferrataer.

Selvsagt er det ingenting i veien for at en ideell organisasjon kan bygge og drive en via ferrata, men av grunner vi peker på i dette brevet mener vi det vil bli svært krevende å opprettholde en forsvarlig sikkerhet på såpass komplekse og risikoutsatte anlegg ved ideell eller frivillig drift. Når anleggene av den grunn – slik vi ser i praksis – blir drevet med kommersielt tilsnitt, krever dette i sin tur at allmennhetens adgang begrenses for å sikre et inntektsgrunnlag. Legalt sett innebærer dette at det gis kommunalt løyve etter friluftslovens § 14, slik at adgangen til området kan begrenses og avgiftsbelegges av eieren.

6. Sikkerheten ved via ferrataer byr på store utfordringer

Når det anlegges en via ferrata, innebærer det i praksis å invitere brukere uten forkunnskaper opp i terreng og omgivelser som de ikke alltid har individuelle forutsetninger for å mestre. Samtidig er faremomentene relativt store. Blant de 15 anleggene vi kjenner til, er to i dag stengt på grunn av ras eller fare for steinsprang. Ved ett av disse anleggene (Nomelandsveggen i Setesdal) gikk raset endog over selve strengen på et tidspunkt da det meget godt kunne ha vært brukere på veg opp. Mange av anleggene ligger på fjellet eller i fjellsider som er eksponert for vind og vær, altså temperaturfall, nedbør, vind og redusert sikt. Selv med moderat nedkjøling kan brukerne oppleve redusert bevegelighet og gripeevne som gjør det vanskelig å klatre videre opp eller ned. Endelig er skadepotensialet ved fall større enn ved vanlig klatring fordi en fallende bruker risikerer å treffe utstikkende stålbøyler, vaiere og trinn.

Evakuering av personer som er skadd, utpsyket eller immobile fra steder høyt oppe på en via ferrata vil være krevende, og det virker som om ikke alle anleggseiere forholder seg til dette. De alpine redningsgruppene i Norge har uttrykt seg med bekymring om situasjonen. Lensmannen i Bykle og Valle uttaler følgende i Fædrelandsvennen 24.7.2017: "Mitt inntrykk er at operatørene baserer seg på den offentlige redningstjenesten, primært redningshelikopter, ved skader og behov for evakuering, noe jeg mener ikke er tilstrekkelig." At det ikke er tilstrekkelig er en oppfatning som Norges klatreforbund fullt ut deler, på bakgrunn av så vel realitetene som produktkontrollens krav.

7. Via ferrata er risikoutsatte anlegg uten etablert forvaltningspraksis

I forbindelse med innføringen av ny tivolilov (satt i kraft 1.7.2017) uttalte Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) at loven også burde gjøres gjeldende for via ferrata, slik at de ble lagt under Jernbanetilsynets tilsynsansvar på linje med klatreparker, løypestrenger og liknende anlegg. Departementet og Stortinget fulgte ikke rådet, og viste til at via ferrata i dag omfattes av blant annet plan- og bygningsloven, friluftsløvsloven og produktkontrollloven (Prop. 163 L (2015–2016)). DSB har uttalt at det i så fall er nødvendig å regulere via ferrata i en egen forskrift, av risikohensyn. I høringsuttalelsen til ny tivolilov viser direktoratet til at "via ferrata er et teknisk forholdsvis komplisert anlegg. Det er utvilsomt at det er av høyeste viktighet at alt er korrekt bygget og montert og videre underlagt strenge kontroll og vedlikeholdsrutiner".

Til tross for departementets klargjøring i lovproposisjonen er det likevel ikke etablert noen offentlig saksbehandlingspraksis for via ferrata, og vi har sett flere anlegg bli etablert bare på grunnlag av muntlig "saksbehandling" i kommunen. Norges klatreforbund arbeider for å få etablert et utvetydig krav om at slike anlegg skal behandles etter plan- og bygningsloven på grunn av behovene for å avklare arealbrukskonflikter, sikkerhetskrav og allmennhetens interesser, men foreløpig finnes det ingen klare retningslinjer.

8. Tekniske krav er ikke fastsatt

Før tildeling av spillemidler skal omsøkte anlegg ifølge rundskrivet ha en idrettsfunksjonell forhåndsgodkjenning for å sikre behovsriktige og gode idrettsfunksjonelle løsninger og at de estetiske og miljømessige forhold ivaretas på en god måte. På bakgrunn av problemstillingene vi har gjennomgått her er det ikke åpenbart for oss hvem som kan ha fagkompetanse til å gi slik forhåndsgodkjenning og hvilke kriterier som i så fall skal legges til grunn. Dette bør være avklart, i likhet med krav om behandling etter plan- og bygningsloven.

9. Konklusjon

Via ferrataer i Norge er i hovedsak kommersielt drevne anlegg som er rettet mot reiseliv og opplevelsesturisme, ikke mot å fremme idrett, friluftsliv eller alminnelig aktivitet. Siden de er rettet mot turisme, bidrar de i svært liten grad til å oppfylle anleggstilskuddenes formål. Anleggene er risikoutsatte og i noen grad konfliktskapende, men ligger ikke under noen etablert forvaltningspraksis eller tilsynspraksis. På denne bakgrunnen mener Norges klatreforbund at via ferrataer ikke bør berettige spillemiddelstøtte, verken som idrettsanlegg eller som anlegg for egenorganisert aktivitet.

Med vennlig hilsen

Stein Tronstad, president

Johanna Solberg, generalsekretær